Molnár Máté

AZ ÉG KIRÁLYA

Szimbólumelemzés három naphimnusz tükrében

A jelen írás az irodalomelméleten túllépve kívánja feltárni a Nap szimbólumának jelentőségét három naphimnuszban. A Nap nem csupán egy hidrogén alapú fénylő gázóriás. De nem is csak egy kép. Valami sokkallta több. Mélyebb jelentéssel bír. Az abszolútum el nem halványuló örökös fényének kivetülése. Mindaz, ami a szellemi ember törekvését táplálja.

Három szerző áll itt művével: Ehnaton fáraó, Assisi Szent Ferenc és Komjáthy Jenő. Ehnaton, aki az egyiptomi történelemben fordulatot hozva Aton kultuszát helyezte középpontba, új fővárost építtetett és nagy jelentőségű irodalmi műveket hagyott az utókorra. Szent Ferenc a természet védőszentje, a teremtett világon keresztül dicsérte az Urat. A 19. század végi magyar irodalom különös hangja, Komjáthy Jenő radikálisan fejtegette verseiben a világvallások ezotériájának magvát, az abszolútum és az én egységét és azonosságát.

irodalmi áttekintés

Az irodalomelmélet gyakorta használja az archetipikus szimbólum fogalmát. Ez alatt olyan jelképeket kell értenünk, amelyek századtól, kulturális környezettől függetlenül szinte mindenütt jelen vannak írott szövegekben. Az archetípus kommunikálható szimbólum. Az összefüggő költemények láncolatában megjelenő szimbólumok együttes alkalmazása lehetővé teszi a művek könnyebb és mélyebb értelmezhetőségét. Nagymértékben megmagyarázza azt is, hogy a népművészet alkotásai (balladák, mesék, regék, legendák) és azok hősei miért képesek világszerte – térben és időben – vándorolni, függetlenül az adott nyelvi és vallási háttértől.[1]

a nap jelentése, szerepe téren és időn át

A tanulmányban összehasonlításra kerülő művekben egyértelműen a Nap-szimbólum a központi elem. Fontos tisztázni a szimbólum történetét és jelentését. Mit jelentett a különböző civilizációk számára az „ég királya"? Az égre tekintve a legkülönlegesebb, legragyogóbb pont. Számos kultúrában, civilizációban a legfőbb istenség szimbóluma, vagy éppen az aranykori idők szent földjeivel kapcsolatos, továbbá az isteni tudást, dicsőséget is összefüggésbe hozták a fénnyel.

Az óirániak beszéltek egy *airjanem vaédzsó* nevű területről, amit Ahura Mazda teremtett. Itt él a Fényisten, aki birtokolja a ragyogást, a *hvarénó*t. Indiában, a hindú doktrínákban a *szvéta-dvípá*val találkozhatunk. Ez a ragyogás szigete, ott székel Nárájána, aki maga fény.[2]

[1] Northrop Frye: *A kritika anatómiája*. Budapest, 1998, Helikon Kiadó, 83–101. o.

Az északi mitológia germán és skandináv ága is hasonló helyekről számol be. *Thule ultima* a germán mondavilág Napszigete; skandináv regékben az istenek, ázok lakhelye *Assgaard*. Az óír gael hagyomány ősföldje: *Avalon*.[3]

A Római Birodalom Krisztus születése utáni századaiban a kereszténység megjelenésével szinte egy időben jelent meg az iráni eredetű Mithrasz-kultusz. Mithrasz, a Nap uralkodója, a *Sol invictus*, a legyőzhetetlen Nap címet viselte.[4] Hellaszban Apollón volt a fény istene, a szellemi Nap, Héliosz titán pedig a Nap istene. Nem mindig választották el őket egymástól ilyen élesen. Például Julianus imperator, később, Hélioszt is szelleminek tekintette. További érdekesség, hogy az amerikai kontinensen hasonló eredetmondákkal, istenképekkel találkozhatunk. Az aztékok számára *Aztlan* a fény országa volt. A toltékok több névvel is illeték ezt a mitikus régiót: *Tula, Tlalocan, Tollan*.[5]

A NAP ÉS A KIRÁLYISÁG KAPCSOLATA

Fontos elem, hogy előző korokban a királyság eszméjét a Nap szimbolikájához kapcsolták. Az uralkodóban azt a dicsőséget látták, amit a Nap képvisel, például, hogy minden egyes reggel legyőzi a sötétséget. A királyt isteni manifesztációnak tartották. Az egyiptomi uralkodó Ré isten emberi megnyilatkozása volt. A római királyok Jupitert, a germán uralkodók Tyrt és Odinnt, az asszírok királyai Baalt, az iráni királyok a Fényistent jelenítették meg az emberek számára. A Napot nemcsak a fizikai fénye miatt tartották nagy tiszteletben, hozzákapcsolták a dicsőség, a győzelem eszményét. Itt nem csupán jelképről van szó, hanem olyan emberfeletti erőről, amit minden esetben uralkodók birtokolhatnak. A dicsőség gondolata továbbélt a kereszténységben is. A különféle ikonokon látható glóriák az ősi egyiptomi, iráni, római fénykoronákkal állíthatók párhuzamba.[6]

EHNATON NAPHIMNUSZA

Részletek Ehnaton naphimnuszából

Megvirrad,
hogyha kélsz a fényhatáron
és Nappali Korongod felragyog,
elűzöd a setétet,
sugaraid kibontod.
Hajnalünnepet ül a Két Föld,
felébrednek az emberek, lábra állnak,
te serkented fel őket.
Megmossák testüket, ruhájukat felöltik,
hajnalkelted köszönti karjuk.
Munkához lát szerte az ország,
örül füvének a jószág,
zöld lobot vetnek a bokrok, a fák,
fészkén madár repes,
lelked dicsőíti szárnya,
ágaskodva szökdelnek a gidák
és minden él, mi fel- s leszáll.

Mert mindeneknek felragyogsz Te!
Hajó suhan északnak, délnek,
megnyílnak az utak, ha feljő fényed,
feléd fickándoz a folyók hala,

[2] [Az előző oldalhoz] Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*. Budapest–Nyíregyháza, 1997, Kötet Kiadó, 234. o.
[3] Uo. 233. o.
[4] Forrás: Tóth István: Mithras, a misztériumok istene? http://www.mithras.hu/irodalom/mithras_a_miszteriumok_istene.pdf. (Utoljára megtekintve: 2015. 10. 29.) 1. o.
[5] Julius Evola: i. m. 234. o.
[6] Uo. 22–25. o.

sugárzásod dereng a tengermélyben…
Már a tojásban felpityeg
a csöppmadár,
te adsz néki ott benn lélegzetet,
hogy létre keljen,
és Te adsz néki teljet,
hogy héját összetörve
hallassa madárszózatát
és elinduljon lábain
a tojásból kijőve…

Megalkottad a távoli eget,
hogy benne tündökölve lakj,
és látva láss mindent, mit létrehoztál.
Ki voltál egymagad,
s alakjaid közül
élő korong gyanánt jöttél az égre,
felfénylettél, fennen ragyogtál.
Messze voltál és közel voltál,
millió formát teremtettél magadból,
te egyedül,
várost, falut, mezőt,
utat, folyót –
és minden szembenéz veled,
ki vagy a Nappali Korong
a Föld felett…

(Grigássy Éva fordítása)

Kákosy László „Az egyiptomi napvallás" című munkája szerint Ehnaton (Kr. e. 1355–1337) fordulatot jelentett az ókori Egyiptom vallási életében.[7] A Napisten főpapjaként hadat üzent két évezred hagyományának. A Napot Ré isten testesíti meg, s napszakoktól függően más-más nevekkel illették az égitestet – a hajnali Nap: Heper, az esti pedig: Atum.

Ábrázolták sólyom képében (ez egyben Ré szent állata is), lótuszkehelyben ülő gyermekként, felnőtt férfiként, botra támaszkodó idősként, mindent látó szemként. Ellenségeivel a Nagy kandúr képében számolt le. A történelem előtti időben az ő királysága jelentette az emberiség aranykorát – így lett ez az állapot a későbbi uralkodók eszményképe.

Ehnaton fáraót és Nofertitit ábrázoló egyiptomi sztélé (Kr. e. 14. sz.)

Ha valamely Isten hatalmasságát, napszerűségét akarták megjeleníteni, nevét Ré nevével kapcsolták össze: Amon-Ré, Szobek-Ré, Montu-Ré. Vallástörténészek szerint a sokszínű istenvilág mögött ott volt az egyetlen istenbe vetett hit. Egyiptom esetében így henoteizmusról beszélhetünk. Politeista, olyan szemszögből, hogy több isten is jelen van, de ez esetben arról van szó, hogy a legfelsőbb isten különféle megnyilatkozásai a különböző istenek. Ilyen környezetben kimondott monoteizmus nem tudott létrejönni.

[7] Kákosy László: Az egyiptomi napvallás. In *„Ó, Napkorong, ura a fénynek…" Himnuszok az ókori Egyiptomból*. Budapest, 2007, Balassi Kiadó, 6. o.

Ehnaton fáraó mégis kísérletet tett arra, hogy a Napisten egyeduralmát felépítse. Önmagát prófétai és főpapi szerepbe helyezve kívánt leszámolni a többi kultusszal és istennel. A szimbólumot is maga „tervezte". A kör, amelynek sugarai az élet hieroglifáját adományozó kezekben végződtek – ez az első ismert monoteista vallási szimbólum. A fáraó nem csak vallási vonatkozásban alkotott újat. Ehnaton, uralkodása idején új birodalmi központot hozott létre: felépítette a Nap városát, Ahet Atont (Aton fényhegyét).

Számos korabeli vallási himnuszt itt találtak meg. Irodalmi reformot is jelent, hogy az Atont dicsőítő himnuszok nincsenek megtűzdelve rejtélyes teológiai megfogalmazásokkal, mitikus elemekkel. Egyszerű és érthető szövegekről van szó. Szárnyalók, fennkölt nyelven íródtak, ezáltal tükrözik egy megszülető világnézet dinamikáját.[8]

Grigássy Éva, a himnuszok fordítója „Az új napvallás" című munkájában a következőket állítja.[9] A *Naphimnusz* az egyistenhit első és kőbevésett hitvallása, amit Ehnaton, egyik főembere, Eje sírjába vésetett. Nem tudjuk biztosan, hogy ő-e a szöveg szerzője, ugyanis az Ahet Atonnál talált himnuszok esetében a szerzők ismeretlenek. Az Amarna-kor máskülönben is érdekes: a korabeli himnuszokban megszólalt a beszélt nyelv. A természetvallás megnyitotta a környezetet a költészet számára. Rengeteg állat- és növényvilággal, természettel kapcsolatos kifejezés keletkezett ebben a korban. Legfontosabb változás, amit a himnuszok hoztak, s amiben az addigi piramisszövegektől eltérnek, hogy az elvont vallásfilozófiai szimbolikát közvetlen, kinyilatkoztatásszerű voltuk ellenére is érthető hangvétel váltja fel. A költészet belső-külső struktúrája letisztulva egyszerűsödik. Fő tárgya nem a halálon túli öröklét. A földi lét örökkévalóságára koncentrál, az istenség szüntelen jelenlétére a dolgok rendjében és a természetben. Vallásfilozófiai szempontból érdekes lehet megjegyezni, hogy az úgynevezett panteizmus első csírái Ehnatonnál jelennek meg, ami csak jóval későbbi korokban került ismét felszínre.

A naphimnusz születése

Assisi Szent Ferenc: Naphimnusz

Mindenható, fölséges és jóságos Úr,
Tiéd a dicséret, dicsőség és imádás,
És minden áldás.

Minden egyedül téged illet, Fölség,
És nem méltó az ember, hogy nevedet kimondja.

Áldott légy, Uram, s minden alkotásod,
Legfőképpen urunk-bátyánk, a Nap,
Aki a nappalt adja
És aki reánk deríti a te világosságod.

És szép ő és sugárzó, nagy ragyogással ékes:
A te képed, Fölséges.

Áldjon, Uram, téged Hold nénénk
És minden csillaga az égnek;
Őket az égen alkotta kezed fényesnek,
drágaszépnek!

Áldjon, Uram, tégedet Szél öcsénk,
Levegő, felhő, jó és rút idő,
Kik által élteted minden te alkotásodat.

Áldjon, Uram, tégedet Víz hugunk,
Oly nagyon hasznos ő,
Oly drága, tiszta és alázatos.

[8] Uo. 7–9. o.

[9] Grigássy Éva: Az új napvallás. In uo. 11–20. o.

Áldjon, Uram, Tűz bátyánk;
Vele gyújtasz világot éjszakán.
És szép ő és erős, hatalmas és vidám.

Áldjon, Uram, téged Földanya nénénk,
Ki minket hord és enni ad.
És mindennemű gyümölcsöt terem,
Füveket és színes virágokat.

Áldjon, Uram, téged minden ember,
Ki szerelmedért másnak megbocsát.
És aki tűr gyötrelmet, nyavalyát.

Boldogok, kik tűrnek békességgel,
Mert tőled nyernek majd, Fölséges, koronát.

Áldjon Uram, nővérünk, a testi halál,
Aki elől élő ember el nem futhat.

Akik halálos bűnben halnak meg, jaj azoknak,
És boldogok, akik magukat megadták
Te szent akaratodnak,
Második halál nem fog fájni azoknak.

Dicsérjétek Uramat és áldjátok,
És mondjatok hálát neki,
És nagy alázatosan szolgáljátok.

(Sík Sándor fordítása, módosításokkal)

A költemény elemzése előtt érdemes néhány szót ejteni keletkezésének körülményeiről. Árnyaltabbá teszi képet a Perugiai legenda, amely részletesen tudósít Ferenc legnépszerűbb és legismertebb művének, a *Naptestvér énekének* keletkezéséről. Eszerint a lelkes, nagy erejű hálaadó ének, a *Naphimnusz* Ferencben nem a sikerek csúcsán, nem egy szellemi elmélyülés tetőpontjaként, nem lelkesedése zenitjén íródott meg. Éppen ellenkezőleg: szinte a mélyponton. A mű megszületésekor Ferencen szemfájása és egyéb betegségei uralkodtak el: nem tudott aludni, viskójában egerek zavarták, sötétség vett erőt a lelkén. Bizonyos értelemben az emberi hálátlanság ellen szólalt fel. Szent Ferenc a mélyponton is felfelé tekintett, igyekezett meglátni a szentet, az istenit a világban, így próbált felülemelkedni önmagán és fájdalmain.[10]

Itt hirtelen megértette, mi vár rá a számára kijelölt úton. „*Nekem tehát ezentúl nagyon kell örvendeznem betegségeimben és gyötrelmeimben, vigaszt kell találnom az Úrban, és mindig hálát kell adnom az Atyaistennek és egyszülött Fiának, Urunknak, Jézus Krisztusnak és a Szentléleknek a nekem juttatott nagy kegyelemért és áldásért, hogy tudniillik irgalmasságában engem, méltatlan kis szolgáját, még, mint testben élő embert kegyes volt országáról biztosítani. Ezért az Úr dicséretére, a mi vigasztalásunkra és szomszédaink épülésére új dicsőítő éneket akarok szerezni az Úr teremtményeiről, melyeket nap mint nap használunk, és amelyek nélkül nem élhetünk, de melyek által az emberi nem súlyosan vét Teremtője ellen. Naponta hálátlanok vagyunk ekkora kegyelemért, mert nem dicsérjük úgy Teremtőnket és minden jó adományozóját, ahogy illenék.*”[11]

Az utolsó két versszak kivételével a mű 1225 áprilisában íródott. Nyelvtörténeti szempontból is különlegességgel bír. Az olasz nyelvű irodalom umbriai dialektusban írt legelső emlékei közé tartozik. A *Naphimnusznál* csak két régebbi szövegemlékről tudunk. A dialektus nyelvezete miatt a fordítót már-már megoldhatatlan feladat elé állítja a *per* szó magyarra fordítása: *Áldott légy, Uram, minden alkotásodért/alkotásod által*. Sík Sándor fordítását az eredetinek megfe-

[10] A Naphimnusz születéséről. In *Assisi Szent Ferenc művei*. Újvidék–Szeged–Csíksomlyó, 1993, Agapé Kiadó /Ferences források 1/ 120–121. o.
[11] Uo.

lelően – apróságok mellett – két lényeges helyen módosítottuk. A tizenkettedik versben *testvérünket* fordít *nővérünk* helyett, a tizennegyedikben pedig *Urat, Uramat* helyett.[12]

Naphimnusz, a kozmikus hálaadó ének

Eloi Leclerc tanulmánya szerint a *Naphimnusz* kozmikus hálaadó imaként határozható meg, melynek előzménye és háttere biblikus-liturgikus.[13] Négy olyan mozzanattal találkozhatunk a szövegben, amely figyelmünket nem annyira a kozmoszra, mint inkább a Lélekre irányítja. Ricoeur szerint a kozmosz és a Lélek két pólusa *ugyanannak* a kifejezési lehetőségnek.[14] Kulcs lehet a *Naphimnusz*hoz, hogy benne nem a dolgokról való beszédről van szó, hanem a belső világ egyetemessége tör elő. A világ nem feltétlenül csak a fizikai világot jeleníti meg. Ferencnél a kozmikus dimenzió és a lelki dimenzió szoros kapcsolatban állnak egymással. Egyesek ezt a pogány és keresztény misztika szintéziseként tartják számon.[15]

Az említett jellemzők, amelyek a Lélek világába vezetnek: a kozmosz elemeinek megválasztása, sorrend és átértékelés, testvér és nővér megszólítás, jelzők, a versben szereplő képek ősi, archaikus vonása, költemény struktúrája (a két utolsó strófa problémája).

Azon túl, hogy Ferenc megnevezi a világ elemeit (Nap, Hold, csillag), gazdagon minősíti is: jelzőkkel ellátva, teljesen átértékelve ír róluk. A Napot úrként és testvérként szólítja meg; a Földhöz, mint anyjához szól. A tűz is a testvére lesz, az erős és vidám, aki megvilágítja az éjszakát. A víz a nővér, hasznos és alázatos, a drága és a tiszta.

Az elemek sorrendje

A leírt égitestek, természeti jelenségek, hím és nőneműként feltűnve párokat alkotnak, gyakorlatilag házaspár értékű párok. Ősi „házaspár" lesz az Ég a Földdel – a felsorolásban az első és az utolsó, a világ két szélső pontja fogja közre a természeti világ teljességét. Ferenc nem egyszerűen átvette a pogány mítoszokat, hanem kereszténnyé tette azokat, s nem a romokra építés jegyében. Európában, a kereszténység esetében, ez fontos momentum. Miután a kereszténység megjelent, az addigi ünnepeket, mitikus hősöket beolvasztotta magába: a viharistenek Illéssé lettek, a szörnyetegeket legyőző hősök Sárkányölő Szent György alakjában maradtak fent, és a húsvét és a karácsony is rendelkezik pogány előzményekkel.

A kozmikus valóság képei a következő azonosítások, összekapcsolódások révén alakulnak a szövegben. A Nap – Krisztus megfelelője; a Hold, mint női minőség – Szűz Mária; a csillagok – az angyalok serege; a szél – a Szentlélek; a víz – a keresztvíz; a tűz szintén a Lélekhez kapcsolható; a Föld – az eucharisztia.

Az elemzések hiányolják az ősi képek jellegzetes vonását, azt, hogy a víz, a tűz, a szél egyaránt rendelkezik pozitív és negatív aspektussal. A *Naphimnusz*ban a romboló jellegek megszűnnek, s ez a Lélek dimenziójára utal: a lírai énben harmónia van, amely már uralja a belső világ sötét oldalát. A műben a külső és

[12] Uo.

[13] Barsi Balázs: A Naphimnusz elemzése. In *Szent művészet. Tanulmányok az ars sacra köréből*. Budapest, 1994, Xénia Kiadó, 125–159. o.

[14] Uo.

[15] Uo.

a belső világ összekapcsolódása megy végbe. A szakrális világ képei a lélekrészek képei is egyben, amennyiben a Hold és a csillagok a Lélek ragyogó fényeivé válnak.[16]

az egység élménye

Ferenc a teremtett világ lényeit is testvér és nővér megszólításokkal illette. A bibliai teremtéstörténet fényében szemlélte a mindenséget. Átélésében, mivel emberként is isteni teremtény, testvéri kötődést érzett más teremtett lények irányába. A külvilággal való szoros köteléken túl a belső világ, a Lélek őserőivel is szoros kapcsolatra törekedett, amelyeket főként a Nap és a Hold jelenít meg költeményében.

Komjáthy Jenő: Óda a Naphoz

Üdvöz légy, csillagok királya, büszke hatalom!
Lángszekerén a lelkesedésnek
Tündöklő trónodig emelkedem
Zengeni s áldani téged ó, dicső!
A mozdulatlan, ős világtalan világot
Lángra te gyújtád;
Harmatcsep, orkán, kedv, sirám, a bűn s a pompa,
A virág és a gondolat, az állat és az eszme:
Mind a te munkád.

Te vagy az Isten! Mint a többi, én nem alkotok
Magamnak semmiféle bálványt,
Se holt kövekből, sem a gondolat
Kiszáradt, zörgő, síri váziból.
Ők lelket tűzaranykohódban nem keresnek,
Mert vakok arra;
De látom én sugárzó csillagtetemedben
Az örök tűzmagot s az ősi, az isteni lelket
Ömleni abba!

Mert te vagy Adonáj s te vagy a sokszemű Ozír.
El-Saddaj is te vagy, a szörnyű,
A halhatatlan Jehova te vagy
És te vagy Moloch is, a tűz, az úr;
Te vagy a fénylő Jupiter, Zeusz, az égi
S te vagy Apolló!
A pusztító, a zord, a sivatag Azázel,
S a ragyogó, a lobogó Bál – jól tudom – te vagy mind,
Lángokat oldó!

Lobognak más napok, tündöklő csillagistenek,
De egy sem áll olyan közel szivemhez,
És senki sincs nálad jóságosabb.
De vészt szemöldököd egyetlen rándulása hozhat,
És semmi sem lehet fönségesebb az űrben
A te haragodnál.
Ó, boldog én, kinek szerelmed óriási terhe könnyű!
Ugy érzem olykor, mintha egyesülnénk, és szivemben
Mintha te lobognál.

Üdvöz légy, csillagok királya, büszke hatalom!
Lángszekerén a lelkesedésnek
Tündöklő trónodig emelkedém,
S dicsőjtve zengtelek, atyám!
Gyújts halhatatlan lángokat te bennem,
Örökre lássalak!
Csókolj és ostorozz, szívd, égesd föl lelkemet bár,
Ölelj vagy ölj meg: üdvözítesz; sújts avagy emelj bár:
Tégedet áldlak!

(1891. április 13.)

Komjáthy Jenő konvencionális értelemben nem tekinthető vallásosnak, sőt, egyes verseiben *(Pogány vagyok)* kifejezi ellenérzését a kereszténység-

[16] Uo.

Giotto di Bondone: Látomás a tüzes szekérről (1297–1299); „Mialatt a testvérek a nevezett helyen együtt tartózkodtak, (…) ime, éjfél tájban, miközben testvérei kőzül egyesek pihentek, mások meg imádkoztak, csodás fényű tüzes szekér gördült be lakásuk ajtaján, s háromszor ment végig a hajlékon, s rajta napszerű fényes gömb árasztott világosságot az éjtszakába. Az ébren lévők elálmélkodtak, az alvók felébredtek és megijedtek. Szemükben és szívükben egyaránt érezték a fényességet, mert a csodás fény erejével egyik a másik lelkében olvasott. Látva egymást szivük rejtekében, mindannyian átértették, hogy a testileg távollevő atya van jelen olyan elváltozott arccal, amely égi fényességtől sugárzik és tűztől lángol." (Szent Bonaventura: Legenda major)

ben jelentkező megmerevedett, statikus ájtatoskodással szemben. Ennek ellenére a metafizikum, a léten túli valóságok irányába nyitott, törekvő személyiség volt. Életének, költészetének sarkalatos pontja Isten, illetve az Isten és a szubjektum közt fennálló kapcsolat. Számos filozófiai nézettel, világvallások tanaival foglalkozott élete során, s verseit olvasva e hatásokkal az olvasó is szembesülhet.[17]

Az *Óda a Naphoz* olyan műve, melyben ősi jelkép kerül központi szerepbe, amely számos tradícióban a legfőbb Istenség, valamint – a fentebb említettek mellett – az eredet, a kezdet eszméjével áll analógiában. A költemény olyan hatást kelt, mintha Komjáthy főpapként egy kultusz legfőbb dicshimnuszát írta volna meg. Erőteljes, mintha a kereszténység előtti időkben találná magát az olvasó.

Az *Óda a Naphoz* című versben az égitest és világot átható energiájának érzékeltetése együtt halad a leírás szimbolikussá válásával és a lírai én egyetemes alannyá lényegülésével. A Nap, a *„csillagok királya"*, számos képben tűnik elő. A *„hatalom"* és a *„trón"* szavakkal hangsúlyozza a Nap és a királyiság kapcsolatát. Az első strófában még a teremtő, a *„világtalan világot lángra gyújtó"* ősistenként, majd az ősi, isteni Lélekként magasztalja a Napot. A harmadik strófán keresztül különféle ősi vallások, kultuszok istenségeivel azonosítja – a szakirodalom szerint szinkretista módon.[18]

[17] V. ö. S. Varga Pál: Komjáthy Jenő költői világképének alakulása. http://epa.oszk.hu/02500/02518/00256/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1989_04_610-640.pdf. (Utoljára megtekintve: 2015. 10. 29.)

[18] Eisemann György: *Szimbólum és metafizikum Komjáthy Jenő költészetében*. Budapest, 1997, Széphalom Könyvműhely, 134. o.

Komjáthy, saját személyes meggyőződését írva, olyan Istenségről szól, aki felette áll a vallási formáknak. Az Egyről, az abszolútumról, amit minden vallás keres. A negyedik versszakban a Nap, az Istenség érdekes kettőségei jelennek meg. Isten, aki egyfelől a legjóságosabb, a legnagyobb vészt is képes elszabadítani. A strófa végén az én és a te azonosulása megy végbe: a Napisten a lírai énnel azonosuló hatalomként jelenik meg előttünk. Ahogy ezek a módosulások megjelennek, egyre szellemibb területekre jutunk. A „lángolás" fokozatosan intenzívebb, extázisszerű: a világot teremtő lángolástól eljutunk a lírai én lángolásáig, amikor is felfedezni véli önmaga és a Nap egységét, s a *„szívemben mintha te dobognál"* kifejezéssel ezt a felismerést poétikailag is megteremti. Így jön létre Komjáthy egyedi, személyes szimbóluma. A Lélek belső pozícióját és a transzcendens lehetőséget együtt megragadva, fényszerű nyelvi létezőt kapunk. Az utolsó strófában a zárás áldással végződik. A szövegrészletben, az azonosságból *látszólag* kilépve, atya–fiú viszony jelenik meg. A Nap révületszerű jellemzésében megy végbe a deifikáció: a te (az Isten) énné válik. Végső soron Komjáthy abszolútum-elgondolása tör fel: a teként megszólított transzcendensben magát, az ént ismeri fel. A Nap állandó átváltozásokban és térátható végtelenülésben revelálódó áradása mindennek eredetét és végállapotát foglalja magába.

Összefoglalás

A kapcsolat az *Óda a Naphoz* illetve Ehnaton és Assisi Szent Ferenc által írt költemények között három területen nyilvánul meg: elsősorban a szimbólumhasználatban, továbbá a transzcendencia és a szentség iránt való törekvésben, végül a műfaji egyezésben.

Ehnaton számára a Nap Aton megfeleltetése: magát egy fiúi, prófétai helyzetben látja, s a szöveg egyfajta hálaadás Atonnak azért, hogy minden reggel felvirrad. Így köszöni meg a létezést, amit a Nap biztosít a világ számára. Érzékenyen szövi a himnuszba istenfelfogását. A *„messze voltál és közel voltál"* sorban a teremtő isten, aki távoli, nem elérhető, mégis közeliként tűnik fel, úgy, mint a létet fenntartó, minden hajnalban feltűnő Nap.

Assisi Szent Ferenc, kapcsolódva az archetipikus szimbólumokhoz, isteni megnyilvánulásnak tekinti a Napot, de csak úgy, mint Isten által teremtett entitást, s nem mint istenséget. Keresztény felfogásban fordul a természet felé: a teremtett világ jelenségeit Isten dicséretére szólítja fel. Az Istennel és a teremtményekkel való egységélmény ebben a közös hálát adó dicséretben nyilvánul meg. A szöveg újraalkotja Isten, ember és természet hármasságát, a pogány hitvilág krisztianizált jelképeiből építkezve.

Komjáthy konvencionális vallási háttér nélkül épít a már ismert szimbólumra. Istene, aki a Napban jelenik meg, végső soron a lírai én költészeten túli szellemével válik azonossá. Mivel munkásságában a fényszimbólumok fontos szereppel bírnak, érdemes a Napot úgy tekinteni, mint a metafizikai metaforák csúcsát. A Nap mindig kapcsolatban áll a fénnyel, a látással, a szem metaforáival. Az eszmét a Nap jeleníti meg, a legfőbb fényforrás az eszme képviselője, jelen mű esetében az abszolútum reprezentánsa is. Az idea központi szerepbe került Komjáthynál: a lírai én nyíltan hirdeti az eszme iránti törekvését is.

A metafizikai lírában megtapasztalható, hogy miként érvényesül a nyelv dinamizmusa: a jelentés adaptált formákon keresztül tör elő újra és újra, s a nyelvben rejlő dinamizmus nagyban elősegíti az archetipikus szimbólum fennmaradását.